

Розділ III. Компетентнісні вектори розвитку особистості за умов гірської школи

doi: 10.15330/msuc.2017.17.58-62

Галина Білавич,

доктор педагогічних наук, професор,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Galina Bilavych,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)
halyna.bilavych@pu.if.ua

УДК 372.882

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

LITERATURE OF THE NATIVE LAND IN THE SYSTEM OF UPBRINGING OF THE SPIRITUAL VALUES OF THE JUNIOR PUPIL

Розкрито актуальність проблеми шкільного літературного краєзнавства (літератури рідного краю). На основі результатів аналізу наукової літератури узагальнено поняття «краєзнавство», «літературне краєзнавство», «література рідного краю». Наголошено на проблемі літературного розвитку молодших школярів. Розглянуто погляди окремих учених, методистів на літературний розвиток особистості дитини. Обґрунтовано важливість літературного краєзнавства Косівщини як чинника духовного розвитку особистості.

Ключові слова: краєзнавство, літературне краєзнавство, література рідного краю, урок літературного читання, Косівщина.

The relevance of the problem of literary regional studies in schools is revealed. Its relevance in the theoretical and practical aspect is analyzed. The issue of history of the theory of literary study of local lore is opened and stages of its development are certain. The essence of didactic concepts of a particular region, «literary study» of a particular region and «literature of native land» has been analyzed on the basis of analysis of scientific literature. Structural component of the probed problem has been scientifically grounded. The article highlights the problem of literary development among children in primary school. The article summarizes the essence of teaching concepts, literary studies, literature of the native land; sets out the content of structural and methodical literature component of the concept of native land; proves the importance of regional studies literature that promotes understanding of the spiritual life of the nation, traditions, brings true patriots and appropriateness of its content updated materials in the subject «Literary reading».

Keywords: regional studies, literary regional studies, native land literature, lesson of literary reading, literary principles of local history.

Раскрыта актуальность проблемы школьного литературного краеведения (литературы родного края). На основе результатов анализа научной литературы обобщено понятие «краеведение», «литературное краеведение», «литература родного края». Акцентируется на проблеме литературного развития младших школьников. Рассмотрены взгляды отдельных ученых, методистов на литературное развитие личности ребенка. Обоснована важность литературного краеведения Косовщины как фактора духовного развития личности.

Ключевые слова: краеведение, литературное краеведение, литература родного края, урок литературного чтения, Косивщина.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стрімкі процеси розвитку суспільства, інтеграція України до світового простору призводять до виникнення проблем глобалізації та уніфікації способу життя людей, що ускладнює збереження національних, етнокультурних особливостей, національної самосвідомості й самобутності різних народів, зокрема й українського. До пріоритетних напрямів національної системи виховання належить виховання духовності, яке в широкому розумінні передбачає формування загальнолюдських та національно-патріотичних цінностей особистості. Великий виховний потенціал у цьому процесі має література рідного краю, саме літературно-краєзнавча робота в школі – це один зі шляхів, що веде до відродження духовних цінностей народу, повертає душу дитини до національно-культурних традицій, абсолютних моральних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Останнім часом у науці простежуємо посилення інтересу до вивчення шкільного краєзнавства та літературного краєзнавства зокрема. Так, деякі аспекти цієї проблеми висвітлено в педагогічних дослідженнях Т. Бондаренко, В. Бугрія, В. Войтової, В. Обозного, В. Романька, Н. Рудницької, М. Солов'я та в працях науковців-методистів Л. Башманівської, І. Волинець, М. Гордої, Л. Іванової, А. Лисенко, О. Лисенко та ін. Теоретико-методичні засади літературного краєзнавства у своїх працях розробляли П. Іванов, М. Мілонов, Є. Пасічник, Г. Самойленко, М. Янко та ін. Різні аспекти шкільного літературного краєзнавства були предметом розгляду в дисертаціях Ю. Верольського, І. Волинець, А. Лисенко, В. Лящук, Н. Марфинець, Т. Посадковської, Л. Прокоф'євої, Л. Скепнера, О. Фесенко та ін. Однак проблема формування духовності особистості школяра засобами літературного краєзнавства не була предметом окремого дослідження.

Формування мети статті. Мета статті – окреслити потенціал літературного краєзнавства Косівщини як чинника виховання духовних цінностей особистості школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Результати аналізу історико-педагогічних, енциклопедичних, літературознавчих джерел засвідчують, що літературне краєзнавство є педагогічною категорією і є стійким педагогічне явище. У науковій літературі поряд із поняттям «літературне краєзнавство» автори послуговуються й іншими термінами: «літературознавче краєзнавство», «літературна географія краю», «краєзнавство літературне», «література рідного краю», з-поміж яких найбільш уживаний термін «літературне краєзнавство». Однак у шкільній практиці (навчальні програми, плани, підручники, посібники тощо) побутує термін «література рідного краю».

На сучасному етапі розбудови України як держави українська мова й література усвідомлюються як чинники духовного, національного, культурно-освітнього поступу. Тому необхідно враховувати визначальну роль особистості в суспільному житті країни, яка творить і зберігає історію, відроджує національну культуру, духовність, мову, літературу. Сьогодні, як ніколи, гостро стоїть проблема розвитку національно-мовної особистості. Особливу увагу в цьому процесі відіграє література рідного краю.

Карпатський регіон та наявні в ньому етнографічні утворення привертають увагу науковців як невичерпне джерело збереження і примноження національної культури, мови, самобутності українців. Гори залишаються середовищем особливого співіснування людини з дикою природою і особливим чином впливають на формування і розвиток особистості. Взаємодія з природним середовищем (пристосування певного ландшафтного регіону до своїх потреб і пристосування, власне, людини до природного середовища) визначає особливості господарювання, архітектуру, одяг та інші етнографічні ознаки. Однією з таких ознак є своя особлива територіальна говірка, що є для горян рідною мовою і відбиває їх специфічне світобачення, яке формується під впливом гірських ландшафтів [19].

На нашу думку, регіональний лінгвокраєзнавчий компонент українознавчої змістової лінії поглиблює зв'язок навчання із життям, залучає учнів до вивчення літературної скарбниці рідного краю, аналізу й редагування мовленнєвої продукції носіїв мови тощо [21]. Вітчизняні науковці Н. Волошина, М. Вашуленко, О. Савченко, О. Бандура, Т. Бугайко, В. Неділько, Є. Пасічник, досліджуючи проблеми виховання особистості на уроках літературного читання, зазначають: «Тільки на ґрунті рідної літератури можна відкрити учням особливості національного світосприймання й національного характеру» [20]. Важливе значення в цій ділянці має введення до курсу програми з літературного читання в школах і вищих навчальних закладах України розділу «Література рідного краю», який є базовою основою для патріотичного, національного, естетичного й морально-етичного виховання учнів.

Цілком згідні з твердженням ученого-методиста В. Неділька про те, що вивчення літератури рідного краю сприяє вихованню національної свідомості, зацікавленню історією рідного краю тощо [18, с.31], адже уроки літератури рідного краю – складник основного курсу літературного читання; вони дозволяють відійти від шаблону, розвивають творчість учителя і учнів; слугують вивченню найкращих творів письменників-земляків; сприяють поглибленню відомостей про життя і творчість митців рідного краю, розвитку інтересу до їхніх творчих надбань; виховують любов і прищеплюють повагу до видатних людей рідного краю, формують почуття гордості за рідну землю, а отже, формують національно-мовну особистість молодшого школяра [10]. Звідси і завдання літературного краєзнавства: визначити перспективні напрями діяльності з проблеми дослідження літературного краєзнавства; залучити вчителів і учнів до літературно-краєзнавчої роботи; зібрати, узагальнити й систематизувати фактографічний матеріал; здійснювати міжпредметні зв'язки курсу літератури рідного краю з курсами історії, географії, Гуцульщинознавства, музики; наповнити зміст викладання курсу літератури рідного краю різними методами, формами, способами, прийомами навчальної діяльності, виходячи з принципів їх оптимального використання і взаємодії. Ураховуючи авторитетний досвід фахівців, а також опираючись на програму розвитку краєзнавчого руху в Україні, ухвалену Кабінетом Міністрів України, і програму «Гуцульщинознавство», затверджену свого часу науково-методичним центром «Українська етнопедагогіка і народознавство» АПН України (автор І. Пелипейко), доречно на уроках літературного читання в початковій школі актуалізувати творчість відомих письменників Косівщини: Дмитра Арсенича, Івана Малковича, Миколи Негрича, Миколи Симчича, патріарха української поезії Дмитра Павличка та ін.

Так, на увагу заслуговують літературні надбання для дітей молодшого шкільного віку письменника Миколи Близнюка [4-9], лауреата літературної премії імені Михайла Павлика. Микола Близнюк народився 3 грудня 1947 року в селі Старих Кутах на Гуцульщині. Його письменницький дебют відбувся у газеті «Радянська Верховина»

1965 року. У першій книзі «Окрилені гори» «поет відкриває для нас усю багатогранність світлих сторін буття, високих злетів людського духу, дарує потрясіння від відкриття прекрасного» [11, с. 30]. Микола Близнюк є автором книг для дітей («Чугайстрова криниця» (1996), «Чудасія» (2000), «Вухатий мандрівник» (2001), «Художник Мурчик» (2001), «Дятлику-ковалику» (2004), «Весела калина» (2004), «Вухатий мандрівник» (2007)). Композитор Петро Юсипчук написав музику на слова 20 «дитячих» текстів Миколи Близнюка. Як справедливо зазначила Аделя Григорук: «Микола Близнюк – поет з народу й поет народний. Його поетичний голос – це голос українця, голос життя, дарований Богом талант-самородок» [11, с. 31].

Твори Миколи Близнюка адресовані і дітям дошкільного віку. Його різноманітні за жанром твори-приспівки, загадки, казочки найтісніше переплітаються з уснопоетичною творчістю цих же жанрів. А ще у творчому здобутку поета вірші на історичну, екологічну, народознавчу тематику, які мають важливе значення для процесу формування особистості української дитини. На наше глибоке переконання, його книги для дітей слугують джерелом формування духовності, сприяють усебічному гармонійному розвитку молодшого школяра, збагаченню його інтелекту, формуванню естетичних цінностей та моральних якостей, позаяк любов до дітей, прагнення відкрити їм красу світу й поетичного слова привели Миколу Близнюка в дитячу літературу.

Предметом вивчення в початкових класах має стати і творчість для дітей інших письменників Косівщини – Дмитра Арсенича [1-2], Івана Малковича [12-14], Людмили Малкович [15], Миколи Негрича [16-17] – уродженців с. Нижній Березів. Це так зване березівське гроно вписало яскравий слід в історію новочасної української літератури.

Лірика Дмитра Арсенича [1-2], поета, члена Національної спілки письменників України, суб'єктивна, вона передає уявлення автора про світ. З-поміж мистецьких надбань автора помітне місце посідають поезії з дидактичним змістом, мініатюри, смішинки, скоромовки, загадки, коліскові, жарти і навіть паліндромі – вірші, які можна читати як зліва направо, так і справа наліво. Дмитро Арсенич у своїх книжках для дітей («Лісова виставка», «Відгадай», «Ліщинові сережки») не вдається до нудних сентенцій, надокучливих повчань – він змальовує їм яскраве, повне руху життя; вільною, барвистою й простою мовою оповідає про довколишній світ:

Трусить снігом кожна гілка,
Де стрибає спритна білка,
То спортсменочка руда
Поспішає до гнізда... [1, с. 3].

Автор збагатив жанр літературних загадок своїми циклами «Гості року» та «Пори року». Його скоромовки вчать дітей правильної артикуляції звуків, формують техніку мовлення, знімають стрес публічного висловлювання: «Не промовить скоромовкою // промовку вовк вовкові» або «Коти полем колом котили // перекотиполе». Поет одухотворяє для дітей світ і природу, заставляє розмовляти і німий камінь, і польову рослину, і дощ, і вітер, і дзюркотливий струмок, і барвистого метелика, цим розвиваючи в юних душах естетичні почуття, які є джерелом усього прекрасного.

Окреме місце в літературному краєзнавстві Косівщини посідає творчість Івана Малковича [12-14], відомого українського письменника, лауреата Шевченківської премії. Він відбувся не тільки як талановитий поет, а й як неперевершений редактор та видавець торів для дітей. З 1992 року Іван Малкович – власник і директор приватного дитячого видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», яке за доби незалежності України стало першим, яке почало видавати українську дитячу книжку зовсім по-новому: на високому художньому рівні, прекрасно оформлену, на якісному папері.

Іван Малкович дуже ретельно підходить до добору книг, які будуть друкуватись у видавництві. Свою редакційну політику видавець сформулював так: «Українська книжка має бути найкращою». Він переконаний, що гарна дитяча книга здатна прищеплювати дітям такі позитивні якості, як совість, чесність, шляхетність тощо («Ліза та її сні», «Мед для мами», «Вовченятко, яке запливло далеко в море», «Золотий павучок»). Ось чому Іван Малкович намагається донести до українських дітей найкращі дитячі книги України і світу. До найкращих надбань видавництва правомірно відносимо «Українську абетку», «Улюблені вірші» («Улюблені вірші-2», доповнені, оновлені, перемальовані), інші твори для дітей [14]. Відомим є, до прикладу, вірш про букву «ї»:

Хай це можливо і не найсуттєвіше
але ти дитино
покликана захищати своїми долоньками
крихітну свічку букви «ї»...

Попри те, що Микола Негрич [16-17] у літературі дебютував лише 2004 року, його творча скарбниця нині налічує тринадцять книжок. Він дипломант та лауреат кількох літературних конкурсів, лауреат Всеукраїнської премії імені Павла Чубинського, член Національної спілки письменників України, член Української асоціації письменників та Спілки українських офіцерів, член ради суспільно-культурного товариства «Гуцульщина» у Львові. Микола Негрич відомий як фольклорист та краєзнавець. Він автор і упорядник збірки славнозвісних гуцульських коломийок «Співанки, посіяні горами», до якої увійшло близько п'яти тисяч народних коломийок та понад півтисячі авторських, які також уже стали народними. Окрім цього, у книзі вміщено близько однієї тисячі мудрослів'їв, які побутують у мовній лексиці мешканців Березовів. Понад п'ять десятків мелодій гуцульських коломийок, весільних, коліскових пісень та гаївок записані на аудіодиску, який додається до книги. Доповненням до збірки є ілюстрації та рецепти призабутої гуцульської кулінарії. Обидві збірки вийшли у співпраці з кафедрою фольклористики

Львівського національного університету імені Івана Франка. Зазначені вище праці – безцінне джерело історичного, літературного та культурно-мистецького краєзнавства Прикарпаття. Вони, на наше глибоке переконання, мають стати настільними книгами молодших школярів як скарбниця культурного спадку краю.

З-під пера Миколи Негрича побачили світ і поетичні збірки: «Буковий ліс», «Помаранчевий дощ», «Пізня осінь», «Мамина криниця», збірка гумористичної поезії «Миколині фіґлі», прозова збірка «Сонце сходить з-за Няджина», збірка поезій «Бриндушковий рай» та ін.

Автор довго блукав офіцерськими дорогами, але ніколи не забував своєї малої батьківщини, своєї мови. Його твори проникнуті патріотизмом, щирістю, правдивістю, любов'ю до України, до землі, яка його народила, де пройшло його босоніге дитинство. Вірші Миколи Негрича надихають і на духовні поривання. Але більшість його поезій ностальгійні – це згадка про минуле, туга за рідним краєм, юнацькими роками, які пройшли у війську, це біль пережитого. Чимало віршів викликають у читачів глибокі духовні переживання. Так, у поетичній збірці «Мамина криниця» поет присвятив віршам про Бога цілий розділ, який називається «Хвалімо Господа мольбою» [16, с.36]. Творити для дітей, уважає автор численних книг, – це справа не проста, позаяк діти – це «вибагливий читач». Своїми творами Микола Негрич навчає їх любити Бога, Батьківщину, підтримувати народні звичаї та обряди («Спасибі Богу» [16, с.37], «Я вдячний Богу» [16, с. 36], «Великдень» [16, с. 53]), прищеплює любов до фізичної праці («Щедра осінь» [16, с. 60], «Ласуня» [16, с. 64], «Наш сад» [16, с. 65]).

Микола Негрич – уродженець с. Нижній Березів – є, окрім іншого, і чудовим знавцем історії, культури і побуту рідного краю. Він автор маловідомої, на жаль, педагогічному загалові праці «Скарби гуцульського говору: Березови» [17], що репрезентує говірку чотирьох сіл: Нижній Березів, Середній Березів, Вишній Березів та Баня-Березів Косівського району Івано-Франківської області, яка є складником північної частини гуцульського говору, що належить до південнозахідного наріччя української мови. Як засвідчили результати опитування, цей словник є зовсім невідомим з-поміж учнівства та освітян Косівщини. Глибоке вивчення цієї наукової розвідки показало, що березівська говірка істотно не відрізняється від східнокарпатського говору. Лексику березівських говірок репрезентують різноманітні тематичні групи: будівельна – бутин (лісорозробка), бурдей (тимчасове приміщення для ночівлі лісорубів), котловиці (колоне однометрове поліно), ризи (жолоб із дощок, по якому спускають з гори деревину), пастуша – бовгарь (пастух корів), депутат (власник полонини), міфологічна – блуд (нечиста сила, яка збиває людину з дороги), примівка (жінка, яка лікує нашіптуванням) та інші [17]. Ця лексикографічна праця Миколи Негрича може стати надійним помічником учителя на уроках української мови, спонукати дітей до пошуково-дослідницької діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, літературне краєзнавство, а зокрема вивчення творчості поетів рідного краю, є невід'ємною частиною формування духовних цінностей особистості школяра. Вивчення літератури рідного краю сприяє вихованню національної свідомості, зацікавленню історією малої батьківщини. Ознайомлювати учнів з літературою рідного краю, знайомити дітей ближче із зразками малих літературних жанрів, спрямовувати їх на написання творів, наслідувати у стилі того чи іншого письменника, намагатися проникнути в тонкощі бачення світу, розуміння його, вчитися робити літературний художній аналіз твору – ці та інші завдання можна розв'язати шляхом вивчення літературного краєзнавства. Уважаємо за доцільне актуалізувати в навчальних закладах Косівщини позакласну та позашкільну роботу, науково-дослідницьку роботу учнів з літературного краєзнавства, уроки літератури рідного краю. Вона може включати в себе створення кабінету літературного краєзнавства, роботу гуртка літературного краєзнавства, краєзнавчі екскурсії, організацію зустрічей з визначними особистостями краю, фольклорних свят та літературних вечорів, створення сайту кабінету тощо.

1. Арсенич Д. Лісова виставка. Вірші для дітей / Дмитро Арсенич. – Косів, 2001. – 78 с.
2. Арсенич Д. Стозвуки [Текст]: поезії / Дмитро Арсенич. – Косів : Писаний Камінь, 1999. – 45 с.
3. Білавич Г. Читацька культура в контексті духовного розвитку молодшого школяра сільської школи / Г. Білавич, Т. Близнюк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 46. – С. 226-232.
4. Близнюк М. Вухатий мандрівник / Микола Близнюк. – Косів : Писаний камінь, 2009. – 70 с.
5. Близнюк М. Весела калина / Микола Близнюк. – Косів: Писаний камінь, 2004. – 20 с.
6. Близнюк М. Дятлик Ковалик / Микола Близнюк. – Косів : Писаний камінь, 2012. – 125 с.
7. Близнюк М. Художник Мурчик / Микола Близнюк. — Косів : Писаний камінь, 2002.– 60 с.
8. Близнюк М. Чугайстрова криниця / Микола Близнюк. – Косів : Писаний Камінь, 1996. – 64 с.
9. Близнюк М. Чудасія / Микола Близнюк. – Косів : Писаний Камінь, 1996. – 56 с.
10. Горда М. С. Творчі уроки літератури рідного краю. – Чернівці : Рута, 2001. – 92 с.
11. Григоруk А. На відстані слова: Статті, розвідки, портрети / Аделя Григоруk. – Косів : Писаний Камінь, 2008. – 336 с.
12. Малкович І. Все поруч. Вибрані вірші, переклади, есеї, інтерв'ю / Іван Малкович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – 305 с.
13. Малкович І. Абетка. Збірка віршів для дітей / Іван Малкович. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 19 с.
14. Малкович І. Улюблені вірші. Збірка віршів для дітей / Іван Малкович. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 103 с.
15. Малкович Л. Свічка зі снігу. Вірші / Людмила Малкович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – 40 с.
16. Негрич М. Мамина криниця / Микола Негрич. – Львів : Тріада Плюс, 2012, 208 с.
17. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови [Текст] / Микола Негрич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.
18. Неділько В. Я. Розумне, добре, вічне / В.Я. Неділько. – К. : Молодь, 1989. – 96 с.
19. Павлюк А. Вплив ландшафтно-кліматичних умов на формування мовної особистості / Аліса Павлюк // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 10. – С.95-98.

20. Технологія етнокультурного виховання школярів (реферат) <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=39060>
21. Шляхова В. Українознавчі засади сучасної мовної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1826>. – Назва з екрана.

Reference

1. Arsenych D. Lisova vystavka. Virshi dlya ditey / Dmytro Arsenych. – Kosiv, 2001. – 78 s.
2. Arsenych D. Stozvuky [Tekst]: poeziyi / Dmytro Arsenych. – Kosiv : Pysanyy Kamin', 1999. – 45 s.
3. Bilavych H. Chytats'ka kul'tura v konteksti dukhovnoho rozvytku molodshoho shkolyara sil's'koyi shkoly / H. Bilavych, T. Blyznyuk // Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly. – 2013. – № 46. – S. 226-232.
4. Blyznyuk M. Vukhaty mandrivnyk / Mykola Blyznyuk. – Kosiv : Pysanyy kamin', 2009. – 70 s.
5. Blyznyuk M. Vesela kalyna / Mykola Blyznyuk. – Kosiv: Pysanyy kamin', 2004. – 20 s.
6. Blyznyuk M. Dyatlyk Kovalyk / Mykola Blyznyuk. – Kosiv : Pysanyy kamin', 2012. – 125 s.
7. Blyznyuk M. Khudozhnyk Murchyk / Mykola Blyznyuk. — Kosiv : Pysanyy kamin', 2002.– 60 s.
8. Blyznyuk M. Chuhaystrova krynytsya / Mykola Blyznyuk. – Kosiv : Pysanyy Kamin', 1996. – 64 s.
9. Blyznyuk M. Chudasiya / Mykola Blyznyuk. – Kosiv : Pysanyy Kamin', 1996. – 56 s.
10. Horda M. S. Tvorchy uroky literatury ridnoho kraju. – Chernivtsi : Ruta, 2001. – 92 s.
11. Hryhoruk A. Na vidstani slova: Statti, rozvidky, portrety / Adelya Hryhoruk. – Kosiv : Pysanyy Kamin', 2008. – 336 s.
12. Malkovych I. Vse poruch. Vybrani virshi, pereklady, eseji, intervyyu / Ivan Malkovych. – K. : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2010. – 305 s.
13. Malkovych I. Abetka. Zbirka virshiv dlya ditey / Ivan Malkovych. – K.: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2013. – 19 s.
14. Malkovych I. Ulyubleni virshi. Zbirka virshiv dlya ditey / Ivan Malkovych. – K.: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2013. – 103 s.
15. Malkovych L. Svichka zi snihu. Virshi / Lyudmyla Malkovych. – K. : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA, 2010. – 40 s.
16. Nehrych M. Mamyna krynytsya / Mykola Nehrych. – L'viv : Triada Plyus, 2012,208 s.
17. Negrych M. Skarby hutsul's'koho hovoru: Berezovy [Tekst] / Mykola Negrych. – L'viv : Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrayiny, 2008. – 224 s.
18. Nedil'ko V. Ya. Rozumne, dobre, vichne / V.Ya. Nedil'ko. – K. : Molod', 1989. – 96 s.
19. Pavlyuk A. Vplyv landshaftno-klimatychnykh umov na formuvannya movnoyi osobystosti / Alisa Pavlyuk // Hirs'ka shkola Ukrayins'kykh Karpat. – 2013. – № 10. – S.95-98.
20. Tekhnolohiya etnokul'turnoho vykhovannya shkolyariv (referat) <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=39060>
21. Shlyakhova V. Ukrayinoznavchi zasady suchasnoyi movnoyi osvity [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : URL: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1826>. – Nazva z ekrana.

